

Hrvatski umjetnici na Olimpijskim igrama

Olimpijac Juraj Škarpa u svom ateljeu 1932

Osnivač modernih OI-a barun Pierre de Coubertain želio je da Igre budu odraz ne samo fizičkih već i duhovnih sposobnosti čovjeka. Zato je nastojao da se uz športska natjecanja održavaju i natjecanja umjetnika s djelima koja su povezana sa športom.

“Ova natjecanja trebaju biti u duhu ljudskih težnji za

Piše: DAMIR ŠKARPA

Unatoč Coubertainovoj plemenitoj ideji, natjecanja umjetnika nisu uspjela u mjeri i opsegu kao natjecanja športaša. Vjerojatni uzrok tome je taj što se najpoznatiji svjetski umjetnici nisu u svojim djelima dovoljno koristili temom športa...

dobro čovječanstva, za mir i jedinstvo cijelog svijeta” - stoji u statutu za provođenje Igara koji je prihvaćen 1894. godine na sjednici u Parizu, na inicijativu de Coubertaina.

Cota i Škarpa na OI u Parizu

Svojim djelima vezanim uz šport i tjelovježbu, umjetnici su trebali debitirati na OI 1908. koje su se trebale održati u Rimu. Međutim, talijanski organizatori odustali su od organizacije početkom 1907. uslijed velikih financijskih teškoća. MOO je morao brzo reagirati i samo godinu dana prije održavanja Igara, dodijelio ih je Londonu. Britanski olimpijski odbor odbio je uvesti natjecanja u umjetnosti pravdajući se vremenskim tjesnacem. Smatrali su da deset mjeseci nije dovoljno za pripremu takvog natjecanja...

Tako je natjecanje u umjetničkim izražavanjima prolongirano za sljedeće Olimpijske igre koje su 1912. godine održane u Stockholmu. Natjecanja su se održavala u pet kategorija - književnosti, slikarstvu, kiparstvu, glazbi i arhitekturi, a nastupilo je svega 35 umjetnika iz

cijeloga svijeta. Usporedbe radi, već na trećem takvom natjecanju u Parizu 1924. godine nastupilo je rekordnih 193 natjecatelja!

U Parizu su nastupila i dvojica hrvatskih umjetnika, kipar i arhitekt Frane Cota (Knin 1898.- Zagreb 1951.) te kipar Juraj Škarpa (Stari Grad na Hvaru 1881. - Zagreb 1952.). Bilo je to prvi puta da netko od Hrvata nastupa na Igrama. Praksa MOO je bila da na OI poziva umjetnike koji svojim radovima vezanim uz šport i tjelovježbu zaslužuju nastup zbog svoje kvalitete. Cota i Škarpa bili su, eto, prvi koji su pobili led... Dvojac hrvatski kiparskih velikana sudjelovao je u kategoriji tzv. mješovitog kiparstva s ukupno tri rada. Cota je predstavio dva djela izrađenih iz mramora - "Trkač" i "Bacanje kamena", a Škarpa se natjecao s radom "Hrvač". Cota i Škarpa, kolege s Umjetničke akademije u Zagrebu, predstavili su "urbi et orbi" svoja viđenja i filozofije športskog izražavanja. Premda nisu ušli u uži izbor za medalje i plakete, od športske javnosti, europskih i svjetskih kulturnih kritičara pobrali su mnoštvo komplimenata i lijepih recenzija u značajnijim športskim i kulturnim novinama i časopisima.

Turina, Neidhardt i Boltar

Frane Cota iznimna je pojava u hrvatskoj modernoj umjetnosti. Bio je samozatajan i povučen, radio je skromno, ali s mnogo uspjeha. U početku je pod utjecajem bečke secesije i Ivana Meštrovića, ali se potom preobražava u modernista priklonjenog realizmu. I u njegovim tzv. olimpijskim radovima naznaka je utjecaja secesije i posebno radova Meštrovićevih radova.

Juraj Škarpa pripada pak među rijetke hrvatske kipare sklonih ekspresionizmu. Bio je predstavnik međuratnog modernizma, i taj njegov pristup umjetnosti ogleda se u njegovom olimpijskom radu - "Hrvaču".

Natjecanja umjetnika protkana temom športa održana su u Velikoj palači na Elizejskim poljanama u Parizu između 4. svibnja i 27. srpnja 1924. kada su i proglašeni najbolji umjetnički radovi. U kategoriji u kojoj su se natjecali hrvatski predstavnici, pobijedio je Grk Kostas Dimitriadis s radom "Finski bacač diska". Primjetno je da su suci i stručni žiri bitno favorizirali neke umjetnike, ponajprije iz Grčke, Danske, Francuske, Belgije i Luksemburga.

Poslije ovog pionirskog nastupa dvojice dalmatinskih kipara, dugi niz godina hrvatski umjetnici nisu pridavali veliku pozornost športu u svojim djelima. Tek 24 godine potom, na OI u Londonu 1948. godine sudjeluje troje iznimnih arhitekata. Bili su to Vladimir Turina (Banja Luka 1913.- Zagreb 1968.), Franjo Neidhardt (Zagreb 1907. - Zagreb 1984.) te Dragan Boltar (Trst 1913. - Zagreb 1988.). Na Olimpijskoj izložbi

Značaj Vladimira Turine u svjetskoj športskoj arhitekturi

Dobitnik nekoliko nagrada i dviju medalja na Olimpijskim igrama u umjetnosti, plijenio je svojim stilom i avangardnim idejama u svojim projektima. Jednom zgodom, neposredno nakon što mu je uručena diploma MOO za doprinos športskoj arhitekturi u Helsinkiju, Turina je izjavio: "Poetske vizije 'dobrog' ne mogu se lako sprovesti. Ona traže izvanredna zalaganja, mnogo puta 'donkihotske' ambicije. Ipak je iza svega toga suština stvari - čovjek. On i njegova ambicija, on i njegova emocija mjerilo su vrijednosti svakog prostora."

Olimpijca Turinu cijenili su mnogi velikani svjetske arhitekture poput Le Corbusiera, Oscara Niemeyera i Jakoba Bakeme. U svojoj posveti na knjizi "Le Modulor" slavni otac moderne arhitekture Le Corbusier napisao je: "Moj dragi prijatelju Vladimire Turina, Vi ste pred svima malo napredniji u idejama."

Turina je bio svoj, nije se dao predomisliti niti je podilazio ikome. Maksimirski stadion zamislio je manjeg oblika pejzažnog tipa, međutim politika tadašnje socijalističko-komunističke države tražila je megalomaniju. U jednom trenutku veliki arhitekt htio se odreći projekta stadiona u Maksimiru, projekta kojeg je tako iscrpno radio u etapama punih 17 godina. Zahvaljujući upornosti kolega odustao je od namjere odricanja i završio projekt 1963. godine.

Turina, Neidhardt, Erlich; Stadion u Maksimiru

Žena koja čita (Frane Cota, 1936.)

sudjeluju u kategoriji mješovite arhitekture - arhitektura i dizajn s natječajnim radom za stadion na Banjici u Beogradu kapaciteta 80.000 gledatelja. U tom radu prvi put razvijena je originalna grafičko-matematička metoda određivanja gledališta.

Projekt maksimirskog stadiona

Spomenuti projekt dirnuo je ocjenjivački sud XIV. Olimpijade nagradivši ga s brončanom spomen medaljom i diplomom XIV. OI u Londonu. Hrvatska sportska arhitektura dobila je jedno od najvećih priznanja dotad. U obrazloženju ocjenjivačkog suda MOO-a između ostalog stoji: "Projekti arhitekta Turine nadahnuti su i svježiji nadasve inovativni. Apsolutna anticipacija novih pogleda na arhitekturu. Kolege Neidhardt i Boltar vjerno slijede ovu izražajnu liniju unoseći dodatnu svježinu originalnom projektu."

Za drugi rad, projekt maksimirskog stadiona u Zagrebu, arhitekti Turina i Neidhardt te konstruktor Eugen Erlich (1913. – 2003.) bivaju nagrađeni počašnom diplomom i olimpijskom medaljom. Na idućim OI-a u Helsinkiju 1952. Vladimir Turina prima nagradu

Cota je predstavio dva djela izrađenih iz mramora - "Trkač" i "Bacanje kamena", a Škarpa se natjecao s radom "Hrvač"

MOO-a – diplomu za sportsku arhitekturu.

Poslije Igara u Londonu 1948. i značajnog uspjeha koji su hrvatski arhitekti tamo ostvarili osvojivši nekoliko nagrada, "estetičar betona" arhitekt Turina, inače samozatajan i nesklon velikoj medijskoj pažnji, kazao je "sedmoj sli": "Lijepo je bilo družiti se i natje-

Portret (Frane Cota)

cati s drugim umjetnicima iz cijelog svijeta. Nagradi se osobno nisam nadao, kolege (op.a. Neidhardt i Boltar) su je više priželjkivali. Mislim da oni imaju nekako više natjecateljskog duha... Projekt maksimirskog stadiona odnio nam je previše vremena i strpljenja, ali kad vas netko za taj trud nagradi, onda imate neku satisfakciju."

Unatoč Coubertainovoj plemenitoj ideji, ova natjecanja umjetnika nisu uspjela u mjeri i opsegu kao natjecanja sportaša. Vjerojatni uzrok tome je taj što se najpoznatiji svjetski umjetnici nisu u svojim djelima dovoljno koristili temom športa i tjelovježbe općenito. Od svih, najviše uspjeha imali su arhitekti, što je i razumljivo, budući da im sportske građevine daju neslućene mogućnosti izražaja i razvijanja imaginacije.

Već nakon Amsterdama 1928. nazirao se skoriji kraj umjetničkog olimpizma, umjetnicima je naime bilo dopušteno da svoja djela prodaju na koncu izložbe, što je potkopavalo olimpijski duh. U Helsinkiju 1952. održana je samo izložba u tijeku Igara, a 1954. donesena je konačna odluka da se u budućnosti na Olimpijskim igrama održavaju samo izložbe bez ikakvog umjetničkog natjecanja.

LITERATURA:

A. Štulhofer: Sportska arhitektura u Zagrebu, Naklada Jurčić i Arhitektonski fakultet u Zagrebu, Zagreb 2005.

Izložba Juraj Škarpa, Gliptoteka JAZU i Strossmayerova galerija starih majstora, 21.4.-21.5. 1988.

M. Ivanko: Arhitekt i kipar Frane Cota, Čovjek i prostor, časopis za arhitekturu Zagreb 1982. 348/349, str.34-35.

F. Cota- retrospektivna izložba 1995., Gliptoteka HAZU, Zagreb 1995.

Prostor – znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam, Zagreb 2002.

Izložba Iskorak V. Turine, Muzej grada Zagreba, Zagreb ožujak – svibanj 2006. Novi list, dnevne novine, rujan 2010., Rijeka

Rukopisi Vladimira Turine, Društvo arhitekata Zagreba, UPI 2M Plus, Zagreb 2008.